

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА КОНФЛІКТНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ЗАГАДОК

Статья посвящается анализу лингвистической экспертизы конфликтных текстов украинских политических загадок и выяснению фактора их “негативной оценочности”. Характеристика личностных качеств и особенностей поведения загадываемого субъекта предлагается в энигматическом тексте сквозь призму субъективно-оценочного авторского комментария, что в этом случае можно рассматривать как особенную провокационную стратегию.

Ключевые слова: лингвистическая экспертиза, конфликтный текст, негативная оценочность, политические загадки.

The article deals with the analysis of linguistic examination of conflict texts in the Ukrainian political riddles and finding out of factor their “negative-estimate”. Description of personality internals and features of behavior of the thought subject is offered in enigmatic text through the subjectively-evaluation authorial comment, that in this case it is possible to examine as the special provocative strategy.

Key words: linguistic expertise, text conflict, negative evaluation, the political riddle.

Сучасний період розвитку суспільно-мовної ситуації характеризується особливою актуальністю питань, що перебувають на межі лінгвістики, юриспруденції, журналістики й соціальної психології. Розвиток гласності створює суспільну потребу в регулюванні відносин людей щодо використання української мови в політиці, економіці, друкованих і електронних засобах масової інформації (інформаційні суперечки) і повсякденному житті.

Лінгвістична експертиза конфліктних текстів стає повсякчас актуальною. Поняття “конфлікт” входить у наукову парадигму багатьох суспільних наук: юриспруденцію, психологію, педагогіку, філософію тощо. У лінгвістиці цей термін співвідноситься з

поняттями “мовний конфлікт”, “конфліктний комунікативний акт”. Лінгвістична експертиза — це особливий вид мовознавчого дослідження, в якому поєднуються різні лінгвістичні й екстра-лінгвістичні параметри. Найчастіше в одному випадку необхідно розглянути лексико-семантичні й лексико-граматичні параметри, особливості синтаксису, специфіку організації й структурування тексту, особливості стилістики, дати історичний коментар. Таким чином, конфліктні тексти тлумачаться з позицій загальномовної нормативності.

Конфліктність політичного енігматичного тексту, як правило, визначається стратегією дискредитації. Основна мета таких текстів — вплив на читача, глядача, слухача. Основне завдання — осміяння або приниження героя, про якого йдеться. Оприлюднення яких-небудь негативних відомостей, думок, суджень, які прямо або побічно сигналізують про негативні оцінки адресата, найчастіше використовуються в сучасному політичному дискурсі.

Однак, незважаючи на наявність серйозних досліджень, залишаються інші проблеми теоретичного характеру (визначення термінологічного інструментарію, способи виявлення інвективи в тексті й т. ін.), які вимагають більш точного наукового осмислення.

Поняття образу, непристойна форма, наклеп, моральний збиток, які містяться в енігматичних творах, залишаються недостатньо розробленими й, як відзначають багато дослідників, уживаються досить умовно, інтуїтивно (Т. О. Грідіна, В. С. Третьякова [1], Т. В. Чернишова [2; 3; 4] та ін.). У практиці проведення експертиз факт наявності / відсутності образливого змісту в тексті визначається за допомогою тлумачного словника, що, на думку вищезазначених авторів, не можна вважати коректним.

Т. В. Чернишова аналізує текст як єдність значеннєвих, логічних і композиційних складових, що дозволяє виявити сховані інтенції автора в текстах з неявною комунікативною структурою [3].

О. С. Іссерс класифікує й аналізує мовні тактики, що виявляють образу як в експліцитній, так і в імпліцитній формі [5].

Т. О. Грідіна й В. С. Третьякова пропонують методіку виявлення конфліктогенних факторів на основі лінгвокогнітивного аналізу. Їхня методика ґрунтується на розгляді мовних одиниць, включених у текст, а також на виявленні когнітивних структур: фреймів, сценаріїв, планів. Такий аналіз дозволяє з'ясувати мету висловлювання й співвіднести її з інтересами, поглядами, інтенціями автора.

Метою статті є здійснення лінгвістичної експертизи, що показує конфліктність тексту українських політичних загадок, яка повинна розглядатися не тільки за допомогою традиційного лінгвістичного інструментарію, але й з використанням методів когнітивного й логічного аналізу. Завдання роботи полягає у виділенні “негативної оцінності” як фактору конфліктності українських політичних загадок.

Слід зазначити, що одним з найважливіших компонентів лінгвістичної експертизи конфліктного тексту є кваліфікація особливостей оцінки фактів, подій та осіб. Вираження оцінки розпізнається в енігматичному тексті за наявності певних оцінних слів і конструкцій, у значенні яких можна виділити елементи гарний / поганий, добрий / злий, чистий / брудний та ін. За наявності позитивної оцінки йдеться про позитивну інформацію. За наявності негативної оцінки — про негативну інформацію. Різка негативна оцінка особи є образою, якщо вона здійснюється за допомогою слів і виразів, або взагалі не вживаних у літературній мові, або не вживаних у літературній мові стосовно особи, або позначає осіб зі специфічною антисоціальною поведінкою.

Писемні різновиди мови не можуть нормально функціонувати без підґрунтя, без постійного підживлення з рухливого усного мовлення, в якому, власне, і відбувається реальне життя народу, постійне його, хоч і непомітне у щоденному спілкуванні, ставлення до ситуації в країні. Загадка спочатку побутує саме в усному мовленні, а потім вже вона записується і стає різновидом мови писемної.

Усе зростаюча роль політики й політиків у світі, перебування їх у центрі уваги засобів масової інформації, співпраця політичних структур і мас-медіа, активізація виборчого процесу, а відповідно і загострення конкурентної боротьби між політиками та політичними силами, що у свою чергу призвело до необхідності ефективного впливу на суспільну свідомість, до потреби у цілеспрямованому формуванні громадської думки, — усі ці чинники значною мірою зумовили інтерес народу до проблем політики.

В подібних енігматичних текстах реалізується інший тип авторства, який можна назвати конфліктним, оскільки подібний текст є реалізацією одного з типів конфліктних сценаріїв, які виділяються за роллю їхніх учасників: “один з них (зокрема “автор / мовець” тексту) характеризується психолого-мовною активністю інвектора (кривдника, образника), інші — суб’єкти мови — активністю інвектума (скривдженого, ображеного) [6: 179]. На основі комплексного аналізу

оцінності тексту можна виділити наступні типи авторів потенційно конфліктного політичного енігматичного тексту, що реалізує стратегію “негативної оцінності”: “Хуліган”, “Провокатор”, “Брехун” [7: 134] і подібні.

Зупинимось на політичних українських загадках, які, як і інші фольклорні жанри, відбивають особливості суспільного, побутового та політичного життя свого народу: події політичної кризи в Україні 2007 року [8], як-от:

*Любить пасіку і пчолок,
Глечики і суші
Та відроджує Тріпілья
В зачерствілих душах.
А жона його — шпiонка!
ЦРУ агентка!
Кричимо “імпічмент” звонко
(Віктору ЮщЕнко) [9].*

Автори текстів реалізують стратегію конфліктного сценарію і виконують функцію інвектора стосовно суб’єкта мови.

Вплив у цій сфері має комплексний характер, який враховує різні параметри комунікативного мовного акту, відбитого в тексті, що може бути як і процесом, так і результатом комунікативно-мовної взаємодії автора й колективного адресата, комунікативноутворюючими ознаками якого в політичних загадках є офіційність, публічність, орієнтованість на свого адресата (цільову аудиторію), особливий мовний код, який актуалізує правила й норми мовної поведінки в певній сфері з урахуванням фативи й приймань фасцинації (настроювання на “свого” адресата), характерних для публічного впливу і т. ін.

Так, у текстах політичних загадок реалізується цілий перелік приймань, використовуваних для передачі оцінної інформації, серед яких: 1) вербальні: у тому числі мовні, композиційні, риторичні; 2) невербальні: різний шрифт і розмір букв і т. п. ; 3) паралінгвістичні: вплив на адресата завдяки стійким стереотипам свідомості, ідеологем й міфологем, наприклад, завдяки протиставленню понять “свій / чужий”; 4) “технологічні”: використання способів трансляції авторської оцінки в інших сферах (наприклад, “чорних” піар-технологій).

Негативний стилістичний ефект досягається за рахунок умілого сполучення фактів і їхньої емоційної інтерпретації, як-от:

*Він із космосом на зв'язі
(Каждий день виходить)
В релігійному екстазі
Сесії проводить.
До столиці, як до неба,
Харкову й Донецьку
Бо в Київіві мер, як треба —
(Льоня Черновецький) [9].*

Особливість аналізованого тексту полягає в тому, що для створення негативної оцінності, спрямованої на формування негативного образу суб'єкта мови, використовуються вербальні й невербальні засоби впливу (за допомогою мовлення здійснюються кодування й декодування інформації: комунікатор у процесі говоріння кодує, а реципієнт у процесі слухання декодує цю інформацію), а також засоби “технологічні”, представлені тут через звертання до такого способу поширення інформації, як чутки (*Він із космосом на зв'язі*).

Вираження оцінки розпізнається в тексті за наявності певних оцінних слів і конструкцій, у тому числі емоційно-експресивних. Найбільш негативною в тексті постає оцінна інформація коментуючого типу, яка характеризує вчинки (*забиває людям вуха, обіця молочні ріки*) й особистісні якості (*воровка, брехуха, із косою, солодкі слова, в кишені дуля*).

Наприклад:

*Ця воровка і брехуха
Із косою дама
Забиває людям вуха
Сладкими словами.
Обіця молочні ріки,
А в кишені дуля
Хто ця жінка, любі дітки?
(Тимошенко Юля) [9].*

Проведений аналіз показав, що у представленому енігматичному тексті відсутня “позитивна” соціальна оцінність, спрямована на з'ясування дійсних причин незадовільної роботи Юлії Володимирівни в цілому й ... зокрема у той час, як “негативна” оцінність використовується для створення фактологічно не мотивованого негативного образу головного персонажа загадки.

Таким чином, характеристика особистісних якостей і особливостей поведінки загадуваного суб'єкта пропонується у енігматичному

тексті крізь призму суб'єктивно-оцінного авторського коментарю, що в цьому випадку можна розглядати як особливу провокаційну стратегію (з використанням особливої лексики й спеціальних приймать), ціль якої не стільки сформувати суспільну думку, скільки викликати відповідну реакцію суб'єкта мови, тобто втягти його в публічний конфлікт. Такого роду політичні загадки є прикладом реалізація “чорних” піар-технологій, а тип авторства може бути визначений як “провокаційний”.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Гридина Т. А. Принципы лингвокогнитивного анализа конфликтного высказывания / Т. А. Гридина, В. С. Третьякова // Юрислингвистика-3 : проблемы юрислингвистической экспертизы. — Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. — С. 56–65.
2. Чернышова Т. В. “Негативная оценочность” как фактор конфликтности публицистического текста / Т. В. Чернышова. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://siberiaexpert.com/publ/negativnaja_ocenochnost_kak_faktor_konfliktnosti_publicisticheskogo_teksta_t_v_chernyshova/3-1-0-65
3. Чернышова Т. В. Стилистический анализ как основа лингвистической экспертизы конфликтного текста / Т. В. Чернышова // Юрислингвистика-2 : русский язык в его естественном и юридическом бытии. — Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2000.
4. Чернышова Т. В. Юрислингвистическая экспертиза газетно-публицистических текстов с неявной коммуникативной функцией высказывания / Т. В. Чернышова // Юрислингвистика-3 : проблемы юрислингвистической экспертизы. — Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002.
5. Иссерс О. С. Свобода слова: две стороны медали (оскорбление в зеркале юриспруденции и лингвистики) / О. С. Иссерс // Юрислингвистика-2 : русский язык в его естественном и юридическом бытии. — Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2000. — С. 62–73.
6. Алешина И. Н. Терминологические основы Public Relations / И. Н. Алешина: Учебное пособие. — Тверь, 2007. — С.179–180.
7. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. — М., 1988. — 341 с.
8. Політична криза в Україні 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Політична_криза_в_Україні_2007
9. Політичні загадки. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://board.gameplay.org.ua/showthread.php?t=482>